Meldpunt kindermishandeling opent binnenkort haar deuren

Arubaanse jeugdzorg een stapje vooruit

In de strijd tegen kindermishandeling wordt in de loop van dit jaar een advies- en meldpunt kindermishandeling (AMK) geopend. Omdat dit 'geheime geweld' tegen kinderen zich thuis en onzichtbaar voor de buitenwereld afspeelt, is het de bedoeling dat de omgeving van het mishandelde kind een zekere verantwoordelijkheid op zich neemt. Dit kan door advies in te winnen bij het AMK en door uiteindelijk de mishandeling te melden. In een kleine samenleving als Aruba, waar het juist niet de bedoeling is dat iemand zich met andermans gezin bemoeit, zal dit een gedragsomslag vergen. Eén die in het belang van het kind echter hard nodig is.

Door Hellen van der Wal

Ruim tien jaar zijn verschillende organisaties en functionarissen bezig met het voorbereiden van een AMK en ook nu zijn ze er nog niet helemaal uit. Hoewel de AMK's in Nederland voor een belangrijk deel als voorbeeld kunnen dienen, is de Arubaanse situatie toch anders. Het ontbreken van een wettelijke basis voor de jeugdzorg maakt dat er voor een AMK in Aruba niet gemakkelijk bijzondere voorzieningen kunnen worden getroffen. Mogen bijvoorbeeld de gegevens die door het AMK zijn verzameld worden gebruikt in rechterlijke procedures? Of moet een mishandeld kind meerdere keren, bij verschillende instanties, zijn verhaal doen? En hoe moet de samenwerking met de andere organisaties en instanties op het gebied van de jeugdzorg vorm krijgen? Het zijn allemaal vragen waar de projectgroep, sinds vorig jaar onder projectleider Marieke Hanegraaf, nog hard aan werkt.

GEMIS

Ook nu, bij de oprichting van een advies- en meldpunt kindermishandeling is het gemis voelbaar aan een Arubaans equivalent van de Wet op de Jeugdzorg (die per 1 januari 2005 de Wet op de Jeugdhulpverlening vervangt). De wet creëert in Nederland niet alleen een heel netwerk op het gebied van de jeugdzorg, maar zorgt er tevens voor dat taken en bevoegdheden duidelijk zijn afgebakend en dat de verschillende onderdelen van de jeugdzorg een wettelijke basis hebben voor onderlinge samenwerking. Centraal in de wet staan de Bureaus Jeugdzorg (BJZ), die in elke provincie en grote stad zijn gevestigd. Het BJZ is de schakel naar de Raad voor de Kinderbescherming en houdt zich bezig met voogdij, gezinsvoogdij, jeugdreclassering, kindertelefoon (een in Nederland wettelijk erkende primaire vorm van jeugdhulpverlening) en het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling, die sinds 2002 in de plaats zijn gekomen van de Bureaus Vertrouwensartsen inzake Kindermishandeling.

De taken van het AMK zijn volgens de Wet op de Jeugdzorg:
- het onderzoeken van een melding van (een vermoeden van) kindermishandeling;
- het beoordelen van de stappen die ondernomen moeten worden;
- het overdragen van een casus aan collega's binnen het Bureau Jeugdzorg;
- het melden bij justitie indien aanleiding daartoe bestaat;
- het informeren aan de melder over de ondernomen actie;
- het adviseren van anderen over stappen die zij zelf kunnen nemen.

Het AMK neemt ook in Nederland een aparte positie in: het is een voor iedereen herkenbaar en toegankelijk bureau, dat op meldingen binnen bepaalde termijnen moet reageren en handelen, en daarover iedereen die bij een melding, advies of onderzoek betrokken is, moet informeren. Dat het AMK effectief is blijkt wel uit de stijgende lijn van het aantal vermoedens van kindermishandeling dat wordt gemeld. In 2000 waren er 21.350 meldingen, in 2003 was dit aantal gestegen tot 28.000: een stijging van 34 procent in drie jaar.

GEEN WETTELIJKE BASIS

Het Arubaanse AMK komt in principe overeen met de uitgangspunten van het Nederlandse, behalve dan dat het in Aruba geen wettelijke basis heeft en dat er in Aruba geen wettelijk gesloten stelsel van jeugdzorg is. "Een ander fundamenteel verschil is dat de Nederlandse AMK's helemaal eerstelijn zijn", aldus projectleider Marieke Hanegraaf. "In Nederland mag je kindermishandeling alleen nog maar bij een AMK melden, maar hier kun je ook nog steeds bij de Voogdijraad terecht. Het is dus niet de bedoeling dat het AMK de Voogdijraad gaat vervangen. De taken die het AMK zal hebben is het geven van advies en consult, vervolgens het aannemen van meldingen – waarbij ook gescreened moet worden of de melding wel klopt en naar welke instantie eventueel moet worden doorverwezen – en het op gang brengen en coördineren van de hulpverlening, waarbij vooral ook het coördineren van belang is. Het gebeurt wel dat instanties langs elkaar heen werken en dat moet in de toekomst echt beter gaan worden. Het is een instantie die helemaal onderaan in de keten zit en die de hulpverlening op gang brengt en op de voortgang ervan toeziet. Daarmee kan worden voorkomen dat casussen blijven hangen."

Een ander belangrijke meerwaarde van het AMK is de registratie. Met het initiatief wordt tevens beoogd de aantallen en de gevallen van kindermishandeling en -misbruik in Aruba in kaart te brengen en deze gegevens te gebruiken voor beleidsmaatregelen ter bestrijding van kindermishandeling.

Om draagvlak te krijgen voor het Arubaanse AMK zitten de verschillende instanties die bij de jeugdzorg zijn betrokken in de werkgroep die het project voorbereiden. Ook hier is het de bedoeling dat het bureau volkomen neutraal en laagdrempelig zal zijn. Via protocollen met de andere instanties zal de samenwerking worden geregeld. "Belangrijk is dat de andere instanties en organisaties beseffen dat het AMK coördineert en niet controleert", benadrukt Hanegraaf. "Uiteindelijk hebben we allemaal hetzelfde doel – het belang van het kind – en in dat belang moeten de hulpverlening en de samenwerking zo goed mogelijk verlopen. Het overleg, bijvoorbeeld als er een melding komt waarvan niet meteen duidelijk is door wie die zou moeten worden overgenomen, zou dan ook op het niveau van de maatschappelijk werkers moeten plaatsvinden. Een harde conclusie van onze voorbereidende werkzaamheden is wel dat er nog diverse grijze gebieden zijn in de jeugdhulpverlening. Maar dat kan beter nu boven tafel komen, dan kunnen we er wat aan doen."

WERKWIJZE

Wat gebeurt er als iemand een vermoeden heeft van kindermishandeling – bijvoorbeeld een leraar die iets merkt aan een kind in zijn klas – en het AMK belt? Marieke Hanegraaf: "In alle gevallen wordt eerst advies gegeven door het AMK: er wordt een inschatting gegeven van de situatie van het kind en de beller krijgt advies over wat hij kan doen om het kind en de ouders te ondersteunen. In deze fase neemt het AMK zelf nog geen actie. Als het AMK meer contact heeft met de beller en helpt bij de uitvoering van het advies, zijn we bezig met de consultatiefase. Ook in deze fase onderneemt het AMK zelf nog geen actie. Dat wordt anders als de beller uiteindelijk zegt: nu wil ik melden! De maatschappelijk werker zal dan vragen: wat is er dan gebeurd dat u dat nú wilt doen? Het AMK zal vervolgens gaan onderzoeken of er daadwerkelijk sprake is van kindermishandeling en zonodig de hulp op gang te brengen. Het AMK Nederland, en dat zal ook hier het streven moeten zijn, zal dus niet direct alle verantwoordelijkheid naar zich toetrekken. De maatschappij heeft zelf een verantwoordelijkheid in het tegengaan van kindermishandeling. Dat is een belangrijke verandering in opvatting, die – met behulp van voorlichting – in de Arubaanse maatschappij moet worden doorgevoerd. Ik heb niet het gevoel dat dit bij leraren leeft op dit moment. Het is een cultuurverandering, dat een docent ook een verantwoordelijkheid heeft bij kindermishandeling."

Ook Dynia Abath-Muller, directeur van het Kinderhuis Imeldahof en lid van de werkgroep, erkent dat deze omslag niet gemakkelijk zal worden gerealiseerd, en zeker niet met de instelling van een AMK op zich. "Dat zal een grote inspanning vergen, van alle organisaties en NGO's die zich met dit onderwerp bezig houden. Bij algemene voorlichting over kindermishandeling en seksueel misbruik aan leraren en beroepskrachten zal ook aandacht aan het fenomeen AMK moeten worden geschonken en aan wat leerkrachten kunnen doen als ze bepaalde vermoedens hebben."

De projectgroep is er overigens nog niet uit of er anoniem gemeld moet kunnen worden. "In Nederland kunnen mensen die een melding doen anoniem blijven naar het gezin waar zij over melden, maar niet naar het AMK. Ze kunnen ook aangeven dat ze op de hoogte gehouden willen worden van de resultaten. Hier zijn we er nog niet uit hoe het moet en of de mensen wel het vertrouwen zullen hebben om te durven melden", aldus Dynia Muller.

'De tijd zal uitwijzen hoe het AMK daadwerkelijk vorm zal krijgen en hoe groot het uiteindelijk zal worden'

Groot voordeel van het AMK is dat het laagdrempelig is. Men kan bellen voor informatie, wat men misschien bij andere instanties niet zo snel doet. Soms kan worden volstaan met advies en consultatie. Is er sprake van een echte melding, dan wordt de zaak zo snel mogelijk uitgezet en volgt het AMK de voortgang ervan. Het moet ook zover komen, volgens Muller, dat het voorwerk dat het AMK doet, niet opnieuw behoeft te worden gedaan als het tot een strafzaak komt. "Het moet niet zo zijn dan een kind voor een tweede keer medisch wordt onderzocht en zijn verhaal moet doen. Het ontbreken van een wettelijke basis maakt dat hier een oplossing voor moet worden gezocht. Aan de andere kant willen we ook niet wachten tot er een Jeugdzorgverordening is: we vinden het van belang dat we met een advies- en meldpunt kunnen beginnen. We gaan daarom uit van een groeimodel: de tijd zal uitwijzen hoe het AMK daadwerkelijk vorm zal krijgen en hoe groot het uiteindelijk zal worden."

Wanneer het AMK in Aruba operationeel zal zijn, hangt nog van een aantal factoren af: van groot belang zijn de protocollen van samenwerking tussen het AMK en de andere instanties op het gebied van de jeugdzorg. Ook het fysieke inrichten van een neutraal en onafhankelijk bureau en het aantrekken en inwerken van professionele krachten vergt nog de nodige zorg. Pas als dat is gerealiseerd kan het AMK zijn eerste beller te woord staan.

In het projectdossier staat het AMK nu aangegeven met de benaming 'Sostene mi' (Ondersteun me) met de lange ondertitel: 'Centro pa conseho y coordinacion den caso di abuso y maltrato di menor'. Wellicht kan hier nog een pakkender en kortere vervanging voor komen.

Aruba kent verschillende instanties met weliswaar mooie, maar abstracte namen als 'Guia Mi' en 'Respeta Mi' en het risico bestaat dat de goedwillende burgers door de bomen het bos niet meer zien. Het beestje bij zijn naam noemen maakt in dit geval duidelijk waar het om gaat. Dat zal wellicht de acceptatie en de toegankelijkheid van het advies- en meldpunt kindermishandeling ten goede komen.

Voor dit artikel is mede gebrui gemaakt van het 'Gezamenlijk Themanummer Kindermishandeling' van het Tijdschrift voor de Rechten van het Kind, een uitgave van Defence for Children International, en Terecht, de nieuwsbrief van De Liga van de Rechten voor de Mens, december 2004. Meer informatie: www.defenceforchildren.nl

Wat is kindermishandeling?

In de Wet op de Jeugdzorg staat kindermishandeling als volgt gedefinieerd: 'elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die ouders of andere personen tot wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel'.

Deze definitie bevat de volgende elementen:
- het slachtoffer is minderjarig (jonger dan 18 jaar);
- de dader is in een opvoedingsrelatie met de minderjarige;
- mishandelen slaat op het uitvoeren of ermee bedreigen;
- mishandelen is een doen of nalaten;
- mishandelen kan fysiek, psychisch of seksueel zijn;
- het letsel kan dreigend of feitelijk zijn;
- het letsel is fysiek of psychisch.

De AMK's hanteren de volgende indeling: lichamelijke mishandeling, lichamelijke verwaarlozing, psychisch geweld, affectieve verwaarlozing, seksueel misbruik en getuige van geweld binnen het gezin. In de casussen is er vaak sprake van een combinatie van deze vormen. In Nederland vormt de affectieve verwaarlozing de belangrijkste categorie waarin het AMK wordt benaderd en actief is, gevolgd door lichamelijke mishandeling.

Links Dynia Abath-Muller, directeur Imeldahof en lid van de projectgroep, rechts Marieke Hanegraaf, sinds vorig jaar projectleider.